

A SZÉPLAKI PLEBÁNIA TÖRTÉNETE.

Széplak Sopron vármegyében, a Fertő déli oldalán, a soproni hegyláncz szélső emelkedésén fekszik, honnét nyugat felé a soproni hegyekre, éjszak felé a Fertő tavára és a pozsonyi hegyekre, kelet felé a Moson-, és Győr vármegyékbe benyúló hanyásra s rábaközi síkföldre messze kilátás nyílik. A Moson megyei s rábaközi alantabb fekvő rónákról jövő utas előtt a messze távolból szépnek, s a csalódásig nagyszerűnek tünteti fel e kis helységet a falu közepén emelkedő halomra épített két tornyú templom, két kálvária, s a lőréses kőfallal kerített kastély, mely hajdan uri családok lakhelyeül szolgált, e század elejétől fogva pedig a galanthati herczeg Eszterházy Pál süttöri uradalma, jelenben annak bérlője által magtárul használtatik.

A széplaki plebániához törvényesen kapcsolt fiók egyházak: *Saród*, *Hegykő*, s az előbb *Rongyosnak* nevezett vendégtogadó, s kisdéd urasági, ma jobban benépesített *Cseraljai* major.

Kegyuri jogot e plebániában a főmélt. hg. Eszterházy család gyakorol, mint Széplak és Saród helységeknek hajdani földes ura; Hegykő, és a Cseraljai major gf. Széchenyi Bélának, a nagy magyar nagy reményű fiának, birtoka lévén.

E plebániának történetét készülvén megírni, sovár szemekkel pillanték vissza az ős hajdanba, keresvén ott e kis helységeknek s a bennök alapított plebánia- s templomoknak keletkezését, időről időre birtokos uraikat, lakosaikat, viszontagságos történetük emlékeivel; de a néma őskortól kevésre sikerült nyernem feleletet.

Hogy e vidéken római telepítvények léteztek; gyakran találtató római pénzdarabok és síremlékek¹⁾ két-

¹⁾ Ilyenek azon sírkövek, melyek a hegyköi templom oltárának pallózata alatt, egy polgár házánál, s a széplaki plebániaház falába illesztvék.

ségen kívül helyezik. Hogy a széplaki határ déli részén hajdan egy várnak kelle léteznie; tanúsítja egy dülő neve, mely maiglan is Várhely- dülőnek neveztetik²⁾. Hogy azon 14 helység közül, melyeket Thiele szerint (Merk. Ung. 1. 188.) az eszterházi levéltárban lelt egy okirat a Fertő mai helyén említ, egyiknek a Fertő hullámai által borított temetője, nagy szárazság és apály idején, a széplaki határ északi szélén többször látható volt, az itteni lakosok közös állítása³⁾.

A plebániához tartozó mind a három helységnek neve már a 13-ik és 14-ik században kelt okiratokban előfordul⁴⁾. Itteni közbirtokosokul pedig említettnek *Martonfalvy* Imre⁵⁾ az ősmagyar történetben szereplő Ost nemzetségből származott Ostfy, Geletfy, Tehy⁶⁾ Megyery

1. ezek leírását az Uj M. Muzeum 1851 $\frac{1}{2}$ -ik év VI-ik év vagy márcziusi füzetében a m. tud. intézetek hivatalos közlönyének 202-ik lapján.

²⁾ A Várhely-dülőben, a sánczok még néhány évvei ezelőtt láthatók voltak.

³⁾ Az itteni nép állítása szerint száraz időkben látható ime temető által érdekelten, azt több ízben vizsgálva nyomoztam; de a kijelölt helyet a hullámok által homokkal annyira behordottnak leltam, hogy annak sem állítólagos kökerítését, sem egyéb a temető ott létét kétségen kívül helyező jelt nem találtam.

⁴⁾ Ily okiratokat említ ft. Drinóczy György csornai praemontréi kanonok ur „Böngészet Sopron vármegye leírásához“ című nagyszerű munkájában, mely a főtiszt. csornai prépostság könyvtárában kéziratban őriztetik, s mely az említett vármegyében fekvő minden helységnek történelmi vázlatát, az őskorból fenmaradt, s 14 évi fáradsággal összeböngészett okmányok után adja.

⁵⁾ Egy, 1558. kelt okirat szerint Hunyadmegye örökös főispánja, enyingi Török Ferencz Martonfalvy Imre deáknak (literatus) Széplakon, és Saródon cserében néhány sessiót adományoz, miről privilegiumot adott Erdélyben „in civitate nostra Alba-Julia die 30-a mensis Maii 1558. Isabella Dei gratia Regina Hungariae“ Szapolyai János özvegye. Az okirat t. Paúr Iván m. akad. l. tag urnak, a gr. Széchenyi család soproni levéltárnokának birtokában van, kinek szíves barátsága közlé azt velem.

⁶⁾ A Drinóczy „Böngészetében“ felidézett egy, 1575-ki okmány szerint Ostffy Mihály tiltakozik, hogy Ostffy Jakab Sopronvármegye alispánja, és

családok⁷⁾ a praemontréi szerz. kanonokok sz. Mihályról czimzett csornai conventje⁸⁾ az Illyés⁹⁾ Alföldy, Lovcsányi, Viczay, és több egyebeken kívül, a maiglan egyedül fenmaradt ns. Dallos család. Idővel Széplakot és Saródot a gr. Nádasdy, s ennek inscriptiója szerint, legalább részben, a Kövér¹⁰⁾ elvégre a galanthai herczeg Eszterházy család kezén leljük, ki azokat Széchenyi György érseknek 1682. május 10-én 20 e. for. zálogba adta. A zálogtartó grófi család Széplakra tevén át lakását, itt 1771-ig maradt, s ez évben márczius 3-án a hg. Eszterházy családdal kötött szerződés után visszaköltözött Horpácsra, a nemes grófi családot maiglan ékítő vallásos buzgalmának számtalan jeleit hagyván itt maga után.

Geletfy György, meg Tehy István széplaki részbirtokukat Joo Balázsnak, a kir. ügyek igazgatójának el ne adják.

⁷⁾ A győri püspöki archivumban létező, 1663-ban itt tartott visitatio másolata szerint (Paria visitationis anni 1663. per Reverendissimum Dnum Stephanum Gallovitz praepositum Albae-Regalis, Cantorem et Canonicum Cath. Ecclesiae Jaurinensis factae) Megyery Imre földes ur, a saródi templom szántóföldjei hajdani elsajátítójának mondatik. E Megyery Imre a Sopron vármegye levéltárában létező iratok szerint 1581—1588 Sopron megye alispánja, egy évvel előbb országgyűlési követe volt. Alispánnak tanusítja őt devecseri Choron János Sopron vármegyei főispánnak Sopron városához 1581 junius 23-án kaboldi várából küldött levele is (l. Régi M. Nyelvelmékek II. kötet 299. lap.)

⁸⁾ Drinóczy „Böngészete“ szerint a csornai prépost széplaki részbirtokát hg. Eszterháznak átengedte, azért, mert ez néhány dűledezett házat, melyek a csornai préposti lak kilátását rutiták, onnét elhordatott.

⁹⁾ A nemes Dallos család iratai közt találtató egy magán levél szerint a Széplakot, és Saródot zálogban tartó gr. Széchenyi családot, az Illyés család megpörölte: „Anno 1763. Illyésiani contra familiam Széchenyi processum moverunt“; miből kitetszik, hogy az itteni birtokára igényt tartó Illyés család is, az itteni közbirtokosok közé tartozott.

¹⁰⁾ Drinóczy „Böngészeté“-ben ad annum 1682. bejegyezve találta, hogy a Kövér Gábor kezén (Nádasdy inscriptiója folytán?) levő birtokot I. Leopold cs. s kir. Petrus Bonaventura nobilis de Collalanza nevű morvai s austriai sóáknak adminisztrátorának iure expectativo adományozta, azt firmi iuris birtokosnak tartván.

A plebánia történetére térvén át, ennek alapítási évszámát, s alapítójának nevét mindeddig nem sikerült kinyomoznom; de, hogy 1699 előtt, mikor a plebánia-beli anyakönyvek kezdődnek, sőt már a 16-ik század folytán a fenebb említett Megyery Imre, 1581-ben Sopron megye alispánjának idejében, itt plebánia létezett, kitetszik azon körülményből, mely szerint ez a főtiszt. Gallovitz István fejevári prépost, s győri székesegyházi éneklőkanonok által 1663-ik évi márczius 6-án itt tartott visitatio¹¹⁾ alkalmával a saródi templom földjeinek elrablójaúl emlittetik; s kiről Thury András széplaki plebános is 1701-ben a megyés püspökhöz adott feleletében azt mondja, hogy a széplaki plebánia hegyvám jogát, s a saródi és hegyközi fióktemplomok földjeit jogtalanul magának elsajátította.¹²⁾

Az e korból fenmaradt plebánia templomot is említi Udvardy Mihály széplaki plebános¹³⁾, mint, mely romladozott állapotban levén (*collapsa et ruinata ecclesia veteri*) helyébe 1728-ban az új, jelenben is fenálló templom kezdett építtetni. Ugyan az ő jegyzeteiben em-

¹¹⁾ l. a 7-ik jegyzetet.

¹²⁾ Thury András széplaki plebánosnak megyés püspöke kérdéseire 1701-ben adott válaszából, (*Ad puncta Eppi Jaurinensis Responsum*) a széplaki plebánia hegyvám jogát illetőleg, következő sorokat idézzük: *Széplak. Ius montanum. Erat promontorium olim utcumque amplum — in desolationem venit. Illud genus viperarum, verbo: Sigismundus* (a 7-ik jegyzet alatti visitatio szerint: *Emericus*) *Megyery pro terris arabilibus sibi appropriavit ubi nullum ius habuit. E válasz másolata fenn van a gr. Széchenyi család levéltárában.*

¹³⁾ Udvardy Mihály 1749—1785. széplaki plebános a plebániát illető nevezetesebb eseményeket szorgalmasan feljegyezni kezdván, jegyzeteit szó-hagyomány után 1728-ban a most is fenálló plebánia-templom építésének említésével kezdi. — Jegyzetei a plebánia történetére sok felvilágosítást adnak, jelesül megyés püspökének kérdéseire adott ime hivatalos felelete: *Quaesita, ad quae parochus Széplakensis Michael Udvardy occasione visitationis Canonicae tam scripto, quam etiam publico Instrumento breviter, clare, et Conscientiose respondet Anno 1780, mely a plebánia levéltárában fenn van.*

lítettik az is, hogy a régi plebánia ház ott volt, hol az ő korában az 1737-ben építettett kálvária állott, s áll jelenben is. Sőt a Drinóczy Böngészetében felhozott egyik okiratban 1682. Ságody István széplaki plebánosnak említették.¹⁴⁾

A mondottak szerint már a hitujítás idejében fenállott e plebánia hiveire volt-e, s minő hatással az új apostolok terjeszkedni vágyó törekvése? szinte nem sikerült hiteles adatok által felderítenem, de, hogy az általános izgalom árjának hullámai e vidékre is elhatottak, a fosztogatásokból sejthető, melyeket Megyery Imre az itteni plebánia-, s egyházak templomainak birtokán végrehajtott, s minek okául Thury András is „Ad puncta Eppi Jaurinensis Responsorium“-ában (l. a 12. jegyz.) azt mondja: „Erat enim tempus haereticum“; más részről azonban, hogy az új tan itt erős gyökeret nem verhetett, Udvardy Mihály széplaki plebánosnak a megyés püspök kérdéseire 1780. adott válaszából (§. 18.) kivehető, miszerint e plebániában már akkor sem létezett egy protestans sem (in hac parochia prorsus nulli acatholici existunt).

A plebániának virágzó kora akkor érkezett el, mikor a mélt. gr. Széchenyi család galanthai hg. Eszterházy Páltól Széplakot, és Saródot zálogba vevén, lakását Széplakra általtette. Itt laktának 89 évig (1682-től 1771-ig) tartott korszakában folytonos jótéteményekben nyilvánult e nemesgrófi családnak vallásos buzgalma s kegyessége. Ugyanis sárvári felsővidéki gróf Széchenyi György (kit Udvardy érintett Responsumában Illmus Dnus terrestris, és patronusnak nevez) 1728-iki márcz. 29-kén tette le a régi roskadozott templom helyébe, a mostani templom alapkövét, mely 1731-ben tető alá ke-

¹⁴⁾ Drinóczy „Böngészeté“-ben említettik, hogy, midőn 1682-ben a 10. jegyzetben érintett Petrus Bonaventura nobilis de Collanza, képviselője által, a Kövér-féle birtokba törvényesen bevezettetni akart, a többi között, mint tanu, jelenvolt Ságody István széplaki plebános is.

rült, s minden szentek napján Kontor István győri kanonok, s püspöki helyettes, és ügyhallgató által beszenteltetett¹⁵⁾, ez mondván benne az első szent misét¹⁶⁾. Utóbb Györgynek fia (I.) Zsigmond, és ennek (második) neje szalai Barkóczy Mária gfnő, majd II-ik Zsigmond, és ennek neje dénesfai Cziráky Mária (Széchenyi Ferencznek, a muzeum alapítójának szülei) hason buzgósággal törekedtek a széplaki templomot tetemes költséggel felékkíteni, jelesen: 1734-ben készítteté Barkóczy Mária a művészien faragott szószéket, 1735. csináltatá férje I. Zsigmond a két bádogos tornyot¹⁷⁾, ugyanez évben a három nagyobb harangot Bécs-Ujhelyben, majd egy kisebbet¹⁸⁾ 1736-ban, az orgonát¹⁹⁾, 1736-ban állítá fel Barkóczy Mária a templom déli oldalán a Jézus szive (cordis Jesu) vas rácsozattal s ajtóval kerített kálváriát. Ugyan az ő s férje védnöklete alatt alakult meg a szenvedő Krisztus koronájának gyülekezete. Ugyan Barkóczy Mária grófnő 1737-ben építteté a másik kálváriát; 1738-ban férje halála után a kegyes özvegy gfnő gazdagon megaranyoztatá a fából művészien faragott (páduai sz. Antal, Imre herczeg, szent István és sz. László magyar királyok, s sz. Márton képeivel ékített) fő- s a két kis (a szenvedő Krisztus s az olvasót átvevő sz. Do-

¹⁵⁾ Udvardy bejegyzései ad ann. 1731.

¹⁶⁾ Ugyanaz, ugyanott.

¹⁷⁾ Udvardy bejegyzése szerint a gróf 5050 forintot fizetett a tornyok csinálásaért.

¹⁸⁾ Udvardy szerint a 8, 6, 4 mázsás nagyobb harang a grófnak 1082 forintjába, a kisebb (2 mázsás) 160 forintjába került. E négy harangon kívül létező ötödik legkisebb harangra nézve Udvardy jegyzeteiben ezt olvasom: minor vero (Campana) habens Centenarios duos, in lacu Peiso, vulgo Fertő est inventa, et mirabiliter in lucem prodierat. E harangról néhány évvel ezelőtt a „Pesti Napló“ hasábjain „Egy elsüllyedt falu harangja“ című czikk volt olvasható t. cz. Pauer Iván m. ak. l. t. s jeles régiségbuvárunktól.

¹⁹⁾ Az orgonáért, Udvardy szerint, 300 forintot s 50 pozs. mérő rozst fizetett a gróf.

monkos és a bold. szüz. Mária képeivel diszitett) oltárt, s a szentély előtti boltozat homlokzatát elmés emble mákkal²⁰⁾ a karzat elejét, középen a négy evange lista, s jobb és bal felül két-két sz. atya (sz. Gergely és Ágoston — sz. Ambrus és Jeromos) rajzolt képeivel diszítván; minek emlékét a szentély boltozatának homlokán e felirat tartja fen: „Hic dotat, Haec ornat“; a „Hic dotat“ a templomot adományozó grófi férjére, — a „Haec ornat“ a templomot ékesítő grófnőre vonatkozván. 1739-ben a fenálló társulat ünnepein összesereglett nagy sokaságra nézve csináltatá a grófi család maga száma- s kényelmére az oratoriumot. A sz. Peregrinus képét a lábfájásban szenvedett II-ik Széchenyi Zsigmond gf. állíttatá a templom szentélyének boltozata alá²¹⁾. 1750-ben készítteté neje Cziráky Anna Mária gfnő a templom előtt a kastélyra néző sz. Anna, sz. Miklós püspök kőszobrait, maga a gróf nep. sz. Jánosét; kik-

20) a) Az északi oldalon álló Krisztus oltára feletti íven rajzolt hattyu ime magyarázó versekkel van körülírva:

Svave melos edo, quoniam sum proxima morti,

Quae quondam longis flevi peritura sub aevis. Alább, a szenvedő Krisztus oltárához közel rajzolt pelikán (pie Pelicane Jesu Domine!) fölött: „Dat sanguine vitam“ alatta: „Viscera donatis, neque sentio vulnus amoris.“

b) a déli oldalon álló Mária-oltára feletti boltozaton rajzolt phoenix körül e versek olvashatók:

„In cinere emoriar, sed mox post fata resurgam

Sic rediviva meo nascebar funere Phoenix.“ alább a Noe bárkájának rajza felett: „Haec tibi certa salus“ alatta: „Extra hanc nulla salus arcam est, extraque Mariam.“

c) a Maria-oltárát ékesítő aranyrózsa szárán e szavak állnak: „Haec rosa sine spina.“

21) A szent Peregrinus képszo brának a széplaki templomba lett felállítatása, a gróf Széchenyi (II-ik) Zsigmond azon történeti emlékü balesetével van összefüggésben, mely szerint az 1720 december 21-én született, tehát 1744-ben 24 éves gróf, mint Nádasdy huszár, a Mária Theresia mellett viselt háboruk alkalmával, Csehországban, a Tábor melletti ütközetben megsebesítetett „(Ad civitatem Tabor in Bohemia vulneratus“ mondja a gf. Széchenyi-család történetének írója) minek következtében a gróf haláláig (1769 october

nek példája által indíttatván mélt. gf. Barkóczy Borbála, gf. Cziráky József özvegye, végre sz. Apolloniáét, melyek közül ma már csak a sz. Anna, és nep. sz. Jánosé állnak fen.

Udvardy Mihály jegyzetei szerint²²⁾ a templomon kívül, kétségtelenül a hitbuzgó grófi család által emelt két kápolna is létezett; egyik az alsó kastélyban, hova az 1738-ban özvegységre jutott Barkóczy Mária gfnő vonult. E kápolnát Udvardy nyilvánosnak (sacellum publicum) mondja, melyben három oltár (a megostoroztatott Krisztus urunk, seraphicus sz. Ferencz, és bold. szűz Mária tiszteletére) volt emelve, s a kápolna bádog tornyocskával ékeskedett. Benne a gf. Széchenyi család Széplakról elköltözése után isteni szolgálat nem tartatott, minthogy a család a kápolnához tartozó minden készletet (kelyheket, miseruhákat, harangokat stb.) magával vitt, miszerint 1780-ban Udvardy egészen elhagyatottnak írja. Ma ezen, a Széchenyi család czímerével folyvást ékeskedő épület istállóul használtatik. A másik kápolna a falu nyugati szélén álló temetőben sz. Lénárd apát tiszteletére volt állítva, melynek azonban ma már semmi nyoma.¹

A gf. Széchenyi család, mely ennyi áldozattal, s a gf. Barkóczy Mária 1743. aug. 8-án kelt végrendeletében tett kegyes alapítványokkal hitbuzgalmának, s Széplak iránti szeretetének nagyszerű jeleit adta, úgylát-szik, Horpácsra költözte után is igen csüggett a Széplakon lakás emlékéen, valamint, hogy mind e mai napig itt sem feledkeztek meg róla.

19) lábfájásban szenvedvén, enyhet és vigaszt a lábfájásban keresztény hősi-séggel szenvedett szent Peregrin szószólása által kért és remélt. Erre mutat a szent Peregrin képszoira alá helyezett, maiglan meglevő fogadalmi táblácskán olvasható ime distichon:

Serve Dei Matris posco solamen ab aris,

Munder ut a sanie, tu, Peregrine! Sine.

²²⁾ Quaesita ect. §. 1. 12.

A fenebb érintett társulaton kívül, mely e plebániában gf. Széchenyi (I.) Zsigmond, és neje Barkóczy Mária védnöklete alatt alakult, még egy másik is létezett, mely a hitelemzési társulat (*congregatio catechetica*) nevét viselte. A plebánia történetének rajzolásában szükségesnek tartom ezeknek emlékét is felidézni. Az első, a szenvedő Krisztus koronájának gyülekezete (*congregatio coronae D. N. I. Xti, v. congregatio passionis dominicae*) Radossányi László szerint XII-ik Kelemen pápa engedélyével gf. Széchenyi György által 1731-ben alapítottatott²³), Udvardy Mihály bejegyzései szerint pedig gf. Széchenyi (I) Zsigmond, és neje Barkóczy Mária védnöklete alatt 1736-ban megalakult. A társulat kedvéért a széplaki templomban létező Krisztus oltára XII-ik Kelemen pápa által 1738-ban kiváltságos oltárrá (*altare privilegiatum*) tétetett, de csupán hét évi időszakra²⁴). E társulatról megység püspökének kérdései-

²³) Radossányi László, a bécsi pusztának érdemetlen priorja, a széplaki gyülekezet kedvéért Bécsben ily című könyvecskét adott ki: Urunk Jézus koronája azaz: édes Üdvözítőnk szentséges harmincz három esztendőbeli életének emlékezetére, mennyei jelenésből rendeltetett drága Olvasójának Eredete. (az évszám nincs kitéve). E könyvecskében foglaltatik a Camaldulensis szerzet által behozott urunk szenvedése társulatának története, a társulat számára kiadott pápai bullák (X. Leo pápáé ddto 18-ae Februarii 1516; XIII. Gergely pápáé ddto 14-ae Februarii 1575; XIII. Benedek pápáé ddto 6-ae Aprilis 1728) és a széplaki Krisztus koronája gyülekezetének XII. Kelemen pápától (ddto 13-ae Septembris 1731) kiadott bulla: a társulat szabályai; az iratos tagoknak engedélyezett bucsuk; végre imák, s a formula benedicend Coronas Christi.

²⁴) Az erre vonatkozó pápai bullát, mely a plebánia levéltárában eredetiben, fennvan, minthogy azt említett könyvecskéjében P. Radossányi sem említi, ezennel közzé tesszük: Clemens PP. XII. Ad futuram rei memoriam. Omnium salutis paterna charitate intenti, sacra interdum Loca specialibus Indulgentiarum muneribus decoramus, ut inde fidelium defunctorum animae D. N. I. Xti, eiusque SS. suffragia meritorum consequi, et illis adiutae ex Purgatorii poenis ad aeternam salutem, per Dei misericordiam perducere valeant. Volentes igitur Ecclesiam parochialem sub titulo Omnium Sanctorum loci Széplakiensis, Iaurinensis Dioecesis, et in ea situm altare Confraternitatis sub titulo

re²⁵⁾ Udvardy Mihály 1780-ban következő feleletet adta: „Haec confraternitas maioris devotionis causa introducta est, cuius titula re festum incidit annue in Dominicam Passionis, ubi magnus solet esse populi, et poenitentium Concursus, praeterea Dominicis Novilunii solet orari corona seu Rosarium destinatum cum mysteriis Passionis Domini. — Caeterum haec confraternitas augeat populi devotionem, neque abusus fiunt, imo in publicis processionibus sub labaro incedunt, induti rubris vestibus, baculos in manibus tenentes, viridia sarta portantes²⁶⁾. Funera etiam comitantur taliter induti, si ab aliquibus requirantur ect. A társulat ünnepén összesereglett nagy számu hivek lelki szükségeire nézve Barkóczy Mária gfnő 1743-ban kisasszonyhava 8-án kelt végrendeletében a soproni szent ferencziek számára, hogy ezek a plebános körül segédkedjenek, örökös alapítványt is tett, melyet utóbb, a mondott szerzet el nem vállal-

coronae D. N. I. Xti de Camaldoli nuncupatae, si illud ad praesens privilegio minime decoratum est, speciali dono illustrare, de Omnipotentis Dei misericordia, ac BB. Petri et Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, ut quandoque sacerdos aliquis saecularis, vel Regularis Missam defunctorum in die Omnium defunctorum, et singulis diebus intra illius Octavam, ac feria quarta cuiuslibet hebdomadae, pro anima cuiuscunque Confratris, et consoris dictae Confraternitatis, quae Deo in charitate coniuncta ab hac luce migraverit, ad praedictum altare celebrabit, anima ipsa de thesauro Ecclesiae per modum suffragii Indulgentiam consequatur, Ita, ut eiusdem D. N. I. Xti ac B. M. V. sanctorumque omnium meritis sibi suffragantibus a Purgatorii poenis liberetur, concedimus, et indulgemus, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque Iuribus, ad septennium tantum valituris. Datum Romae apud S. Mariam maiorem sub annulo piscatoris die 30-a Januarii 1738. Card. Oliverius. Kiadva a győri püspök által: Subscriptae Jaurini die 30-a mensis Julii Anno Dni 1739. Adolphus Eppus Iaurinensis.

²⁵⁾ Quaesita ect. §. 14.

²⁶⁾ A társulat tagok számára beszerzett ezen készlet, a széplaki templom 1749-n készített leltárában, számszerint feljegyezve találtatik:

Nr. 21. Labarum pro Congregatistis rubrum ex serico	. . .	1.
Nr. 51. baculi cum radiis et mysteriis Congregationis	. . .	30.
Nr. 59. rubrae vestes pro inductione Congregatarum	. . .	30.

ván, gf. Zichy Ferencz győri püspök 1772-ben marczius 23-án a széplaki plebánosokra, kik a terhet magok viselék, átruházott. Többire e társulat azon alkalommal, mikor az 1784-ik évi szeptember 20-án kiadatott m. k. helytartótanácsai intézmény által minden vallási társulat betiltatott, meg lőn szüntetve, mely alkalommal az 1782-iki marczius 15-én kelt m. k. helytartósági rendelet következtében a társulat labaruma, s egyéb készletei is helyből elhordattak.

Másik társulat volt a catechetikai. Erre vonatkozólag következő adatokat sikerült a plebánia levéltárából kiböngésznem. Valószínű, hogy e társulat legott megalakult, a mint gf. Zichy Ferencz győri püspök 1757-ben marczius 20-án kiadta azon körlevelét, melyben a szentséges római pápák által, bucsuk engedélyezésével is gyámolított római catechetikai főtársulat (Archi-Congregatio) mellett, a Jézus társaságabeli missionariusok által, megyéjében is a fióktársulatok alakítását elrendelte; mert Udvardy bejegyzéseiben ad annum 1763 azt olvasom, hogy itt behozatott, és megújíttatott a catechetikai társulat (introducata, et restaurata est congregatio Catechetica) Müller ker. János, Jézus társasági terítő atya által, a soproni collegiumból. Többire e társulat is, mely Udvardy szerint, még 1780-ban nagy virágzásban fenállott, 1784-ben meg lőn szüntetve.

A fiókegyházakra nézve, azon kívül, mit fenebb érintettem, következőket mondhatok még.

1. *Saród* Széplakról keletnek esik, a hires eszterházi vár szomszédságában. Német neve: *Schrollen*, Korabinszky szerint²⁷⁾ a régi Schrollen nevű urasági vadászkastély emlékét tartaná fen, melyet 1769-ben galanthai hg Eszterházy Miklós, a nevezetes eszterházi várrá roppant költséggel átváltoztatott²⁸⁾. Udvardy bejegyzései

²⁷⁾ Geog. hist. u. Produk'ten-Lexikon v. Ungarn. Pressburg. 1786.

²⁸⁾ Bel Mátyás szerint (Compendium Hungariae Geogr.) az eszterházi várat Miklós herczeg építteté.

szerint e fiókegyházban hajdan egy fából, és deszkából épített tornyatlan templomocska létezett, kis karzattal, és sekrestyével; valószínűleg az, melynek alakja a saródi község régi pecsétjén látható²⁹). Az 1663-ik évben marczius 6-án Gallovitz István székesfehérvári prépost, s győri éneklőkanonok által itt tartott Visitatio actáiból kitűnik, hogy e kis templom földbirtoka hajdan két halastóból (a maiglan is ugynevezett *Mocsolya* és *Keréktóból*) egy rétből, s 15 holdnyi szántóföldből állott, melyeket azonban a földes ur, a fenebb említett Megyery Imre jogtalanul elfoglalt³⁰). Thury András széplaki plebános e jogtalanul elfoglalt birtok iránt jóval utóbb megyés püspöke előtt panaszt emelt³¹), s a saródi község is, benyújtott folyamodásával, annak visszaadását kérte, minek folytán, az ügy megvizsgálása végett, 1701-ben marczius 9-én a megyés püspök teljhatalmu megbizottakul Pock Lőrincz Sopron városi, s Velenczey Ferencz- Antal szent-miklósi plebánosokat, a helyszíneire ki is küldé. A győri püspöki levéltárban létező, ez ügyben kiállított okmány szerint, a kihallgatott (80, 90 éves) tanuk vallomásai által bebizonyítva lőn, hogy

²⁹) Nevezetes, hogy e pecsét latin körülíratá Saródot opidumnak hirdeti: *Sigila in opido Saród.*

³⁰) A 7) jegyzetben már érintett e Visitationak szavai: 'Ecclesia Saródensis habet proventus, primo: unam pulchram piscinam Mocsolya nuncupatam, pratum unum, iterum piscinam Keréktó nominatam. Pertinent ad hanc Ecclesiam 15 iugera terrae, penes pontem Sütöriensem, quas dum olim intermisissent rustici excolere pro Ecclesia, D. terrestris Emericus Megyery occupavit pro se, promisitque a singulis unum Cubulum pro Ecclesia, et ex post nihil praestitit.

³¹) Thurynek a 12-ik jegyzetben már említett „Ad puncta Eppli. Iaurinensis Responsum“-ában, Saródra vonatkozólag mondatik: Tertia Ecclesia est in Saród, S. Stephani protomartyris. Haec filios et filias certe satis habet, ferme probos, et christiane educatos, sed ipsa misera, senex, vix ossibus haeret; unde ipsi providerent filii, non habent. Habuit quondam, ut dicitur, unum privignum nebulonem, qui ipsam omni dote spoliavit. De hoc satis informatus est Serenissimus ac Reverendissimus Ordinarius (t. i. Christianus Augustus e ducibus Saxoniae.)

csakugyan Megyery Imre, a földes ur, foglalta légyen el a saródi templom érintett birtokát; de annak, hogy a saródi templom, törvény útján, e birtokába visszahe-lyeztetett volna, a plebániabeli okiratok közt semmi nyomára nem akadtam; míg a széplaki plebániát, szinte Megyery Imréről megrövidített hegyvámjogára nézve, ennek teljes élvezetében találok 1700 körül, magát az eziránt panaszt emelt Thury András plebánost is.

Udvardy bejegyzése szerint amaz érintett fatem-plomocska helyébe 1756-ban, szentélylyel, szószékkal és kőkarzattal egy új építtetett³²⁾; de ez is már 1845-ben roskadozó állapotban találtatván, a község, és a temp-lom megtakarított pénzéből, a győri megyés püspök, mélt. Sztankovics János 1000 pforintból állott segélye-zése mellett újból felépíttetett, s legközelebb a buzgó hívek, és főtiszt. Barbély György győri kanonok ado-mányából díszesen felszereltetett.

Említésre méltó még, hogy szintén Udvardy be-jegyzése szerint, hajdan itt két, egyik a falu nyugati végén, a Kőmives jobbágy család által, saját költségén emelt, a másik az Eszterháza felé vezető utban sz. Lénárd tiszteletére állított kápolna létezett — melyek közül azonban ma már egyiknek sincsen semmi nyoma.

A saródi helység közepén álló szent Rozália kép-szobrát, s a legközelebb mult évben bécsi festész által készített, s a templomban felfüggesztett képét is megem-lítjük, mint mely az 1741-ben itt uralkodott mirigyha-halál szomorú emlékét tartja fen.

2) *Hegykő*, németül: *Heiligenstein*³³⁾. Udvardy sze-rint hajdan itt egy kőből épült templomocska létezett, veresre festett fatoronynyal. A mostani templom 1639.

³²⁾ Quaesita ect. §. 1.

³³⁾ *Hegykő* régi iratokban, melyek Drinóczy Böngészetében is talál-hatók, Igkü, Egkü-nek iratik, miszerint az Ipolyi Arnold által (Magy. Myth. 96. l. 2 jegyz.) felidézett, Sopron városa levéltárában létező, Konth Miklós nádor által 1366-ban kelt okiratban elszámlált fertőmelléki helységek: „Egki, Perpak, Chakon, Hidegséd, Homok és Boc” nevei közt az Egki nyilván

építtetett, vagy kiigazított.³⁴⁾ Ama régi templomban sz. Mihály főangyal, és a szeplőtelenül fogantatott szűz Mária tiszteletére emelt két oltár volt; a mostani, kőtornyu templomban csupán egy, a sz. Mihály tiszteletére emelt oltár találtatik.

Thury András, széplaki plebános, a hegykői templom szántóföldjei- s rétjeinek elrablásáról is vádolja, említett iratában, Megyery Imrét; ma e templom birtokához csupán 14 hold szántóföld tartozik.

A hegykői templom 1780-ban készített leltárában olvasható íme tételekből: „Vexilla congregationis catecheticae. 2. Statuam et librum Congregationis S. Michaelis. 1“, következtethető, hogy e főkegyházban is, szinte mint a széplaki anyaegyházban, a catechetikai társulaton kívül a sz. Mihály társulata is létezett; mi célra? nyomára nem jöhettem.

Megemlítjük még a hegykői templom birtokában levő amaz avult kelyhet, mely a 15-ik század ebbeli műveinek jellegét viseli³⁵⁾.

3) *Cseraljai*, hajdan *Rongyosi* major. A Rábaköz-ből Sopronba vivő országút mellett hajdan egy vendégfogadó s vadászlak állott csupán; ma több majorsági épület emelkedik itt, béresekkkel benépesítve, kiknek gyermekei számára, mélt. gf. Széchenyi Béla, néhány évvel ezelőtt, iskolát nyitattott. — —

Az 1699-ik évben kezdődő anyakönyvi beírásokban nyomozván a széplaki plebánosok névsorát, azt a

a mai Hegykő. Többire Drinóczy véleménye szerint az Ig-kü, v. Eg-kü az őskorban egy így nevezett kő v. bálvány lehet, mely körül a pogány nép vallási szertartásait végzé, mire a német Heiligenstein nevezet is utalni látszik; s utóbb innét lett a helység is elnevezve.

³⁴⁾ Udvardy feljegyzésén kívül (Quaesita ect.) a templom főajtaja fölé bevészt 1639 évszám is erre mutat.

³⁵⁾ E kehely talpatán nielloban képzett bötükkel: Johannes de Nyml. S. Maria. szók olvashatók. Drinóczy erre nézve azon véleményét fejezi ki, hogy e kehelyt talán azon Nyml csináltatta, kiről a győri káptalan egy 1414. kelt levelében, mint kis-pécsi birtokostól emlékezik.

lelkipásztorkodásuk idejéből fenmaradt némely érdeke-
sebb dolgok megemlítésével adjuk:

E sorozat élén *Thúry András* neve áll, ki a legrégibb anyakönyv első lapjára sajátkezűleg ezt írta: „Hunc librum pro nominibus Baptisatorum, et in matrimonium Copulandorum ad Ecclesiam Széplakensem curavi ego Andreas Thury, pro nunc plebanus in Széplak, in comitatu Soproniensi, et filialium eidem annexarum Sarród, et Hegykeo. Anno 1699 die 13-a mensis Julii.“ A plebániának akkori állapotáról megyés püspökének pontjaira adott felelete (Ad puncta Eppi Jaurinensis Responsum) mint már említők, másolatban fenvan a gf. Széchenyi család soproni levéltárában.

1702-ben marczius 22-én ugyanazon anyakönyvbe először beírva találtatik *Thury Mihály*, ki annak első lapjára, András jegyzéke alá írt szavai szerint, Andrásnak testvére volt: „Anno 1702 die 5-a Maii ego Michael Thury, post pie defunctum fratrem supranominatum, successi hanc in plebaniam.“ A gróf Széchenyi család levéltárában létező egy okmány szerint Thury Mihály széplaki, és Zádory Mihály szent-miklósi plebánosok 1705-ki augusztus hó 17-én Kenyeriben (Vas megyei helységben) előtttemezék (visiren) gróf Széchenyi György reversalisát, melyet ez 1100 forintnyi sarczán felül, magáról a kuruczok fogságábóli szabadulásakor adott. Az ugyanott találtató egy magánlevele szerint, az elaggott Thury Mihály „hogy betsületesen eltétethessék, praetitulált méltóságos Gróf Urat (gf. Széchenyi Lajos-Ferenczet) Eö Nagyságát alázatossan kéri, hogy őtet, mint ezen méltóságos háznak régi eoregh szolgáját, ingyen való gratiájából, tisztességesen eltemettetni méltóztassék.“

Thury Mihályt a plebániában *Pázmándy Ferencz* 1729-ben követte, ki 12 évig tartott lelkipásztorkodása után, Szentgyörgyi Adolf győri püspök által szombathelyi kanonokságra emeltetett. Pázmándy idejében, jelesül 1737-ben július 28-án, az imént nevezett győri

megyés püspök által consecráltatott a gf. Széchenyi György által épített széplaki plebánia templom³⁶⁾.

Pázmándy után *Pulay István* következett, ki magáról a többször említett anyakönyv első lapján imez emléket hagyta: „Anno 1740 die 15-a Octobris Rdis-simo Dno Canonico Sabariensi, Dno Francisco Pázmándy, *coalumno meo*, successi in plebaniam Széplakensem, ego Stephanus Pulay, ex Horpácsensi parochia.” Pulay a földes uraság, és ennek jobbágysai közt támadt villongásokra következett kellemetlenségek, és surlódások közepett, nehezítve érezvén helyzetét, Széplakról csakhamar elkérezett, s áttétetett a czenki plebániára.

1746-ban augusztus hó 23-án Pulay utódául *Fábián István* van széplaki plebánosnak bejegyezve, ki 1743—1746-ig a röjtöki plebánia anyakönyveiben, ottani plebánosnak említettetik. Széplakon csak három évig lelkipásztorkodott, mert 1749-ben majus 27-én már *Udvardy Mihály* neveztetik széplaki plebánosnak, ki 1780-ban a győri püspöki hivatal kérdéseire adott válaszában (Quaesita, ad quae parochus Széplakensis Michael Udvardy respondit Anno 1780) magáról azt írja, hogy 1743-ban szenteltett fel győri megyei papnak, 1745 december hó 11-től fogva csepreghi káplány, 1746-ban marczius 26-án gf. Széchenyi Ignác udvari káplánya volt, 1747-ben april. 2-án gf. Széchenyi László által az uj-kéri plebániára praesentáltatott, hol 1749 május 21-ig lelkészkedvén, széplaki plebánosnak, mint ilyen utóbb alesperesnek, s 1762-ben marczius 22-én, gf. Zichy Ferencz győri püspök által, szombat-

³⁶⁾ Ennek emlékét a templomban maiglan függő kis táblán imez irat tartja fen: Ecclesia haec parochialis Széplakensis, est consecrata, cum maiori et duabus parvis aris, dedicataque Honori Omnium Sanctorum ab Illmo Dno Adolpho a Sancto Georgio, e clericis Regularibns Piarum Scholarum Episcopo Jaurinensi die 28-a mensis Julii Anno Domini MDCCXXXVII. Cuius anniversaria Dedicationis dies Dominica 7-a post Pentecosten ordinata est.

helyi czimzetes kanonoknak neveztetett. Az 1772-ik évi november 4-én legfelsőbb helyről érkezett rendelet folytán Udvardy kezdé a plebániájabeli lelkek számának évenkénti összeírását (*Conscriptio animarum accrescentiae et decrescentiae*³⁷). Ugyan az ő idejében rendeltetvén el gf. Zichy Ferencz győri püspök által, 1768 marczius 28-án kelt körlevele szerint, a főespereseknek (*Archi-diaconis*) szent György, és szent Mihály napkor fizetendő *Cathedraticum* (az anyaegyházaktól 1 forint, a fiókegyházaktól fél forint) melyért ők a kerületeik számára elegendő szent olajról gondoskodni, s a törvények által elrendelt látogatásokat (*visitationes canonicae a legibus praescriptas*) saját költségükön megtenni tartoztak — alesperesi kerületében azt szorgosan beszedegette. Udvardy mint alesperes írta össze József császár idétt, az alsó locsmándi kerületbeli plebániák jövedelmeit; ő kezdé irogatni a plebánia évkönyvét is, maga és utódai használatára, úgymond, a régibb korból fenmaradt kevés, csonka és tökéletlen levelek, és szóhagyomány után; szorgalmas levelezésben állott a Széplakról Horpácsra költözött gf. Széchenyi családdal is, egész haláláig³⁸).

Utódául *Kramarics Kristóf* 1785-ban január 5-én neveztetett, ki Rómából, hova a theologiai tanfolyam

³⁷) Ezen összeírásból érdekes statisztikai adat gyanánt kiírjuk az 1773. évben összeírt plebániabeli lelkek számát: Széplakon számláltatott ez évben 689, Saródon 374, Hegykön 410, tehát az egész plebániában 1473 lélek, s ezzel az idei vagyis 1863-iki lelkek számát, mely Széplakon 954-re Saródon 641-re, Hegykön 751-re, a Cseralján 118-ra, összesen 2464-re megyen, összehasonlítván, kitetszik, hogy nem egészen egy század (90 év) folytán 991-el szaporodott az itteni lelkek száma.

³⁸) A gróf Széchenyiek soproni levéltárában van Udvardynak, 1782-n augusztushó 2-án Cziráky Mária II. Széchenyi Zsigmond özvegyéhez, Horpácsra intézett, egy magánlevele, melynek végsorait kiírjuk: „Méltóságos gróf és grófné asszonyomat, Náni kisasszonyt, és ha méltóságos gróf Kufstein grófnéjával együtt Horpácsra vagyon, alázatossan tisztetem, és a mit küldeni méltóztatott, a Jézus szíve (a grófi család által Széplakon épített Jézus szíve kalváriára vonatkozó kifejezés) fizesse meg.“

végzésére küldetett, hazatérvén, szentszéki jegyző, csakhamar széplaki plebános, mint ilyen kerületi alesperes, s harmincz évig tartott lelkészkedése után győri székes egyházi kanonok lőn, s mint olvasókanonok 1732-ik évben meghalt.

1816-ik évi november 3-án *Tóth Ferencz* a szili plebániáról jött Széplakra, hol csak 5 hónapot töltvén, 1817-ben marczius 2-án meghalt.

-*Tóth Ferenczet* 1817-ben követé *Németh Pál*, ki Csapodról, hol 12 évig lelkészkedett, galánthai hg Eszterházy Miklós kegyur által, Nápolyban, hol ez ideiglenes követkép tartózkodott, neveztetett ki a széplaki plebániára. Az ő idejében (1832 junius 25-én) tartatott, mélt. Juranics Antal győri püspök által a Canonica Visitatio, melyre előkészülőleg, a plebánia állapotát körülményesen felderítő iratot terjesztett a visitáló megyés püspök elé, melynek másolata a plebánia levéltárában fentartatik. Halála után a széplaki plebánia 400 pforintnyi alapítvány birtokába jutott.

1834 január 15-én *Barkovits Mihály* Rába-szent-Mihályról tétetett át Széplakra, ki itteni lelkipásztorkodásának fele idejét súlyos betegségben töltvén, 1845. évi január 27-én jobb létre szenderült. Tőle a plebániabeli anya- és fiókegyházak tanodáiba járó szegényebb gyermekek segélyezésére, jelesül az ezek közt kiosztandó tankönyvek vásárlására, 120 pforintnyi alapítvány maradt.

1845-ik évi február 2-án csekélységemnek lett a széplaki plebánia eljegyezve.

Fábián István.